

Nasteexooyinka Xisaabta si loo caawiyo ilmahaaga

Ka-hor dugsiga - Sannadka -2aad

Ilmo kasta
ha helo
fursad
kasta

Xisaab kuwada sameynta guriga

Qoysasku waa samaynta kowaad oo ugu badan xagga koritaanka ilmaha. Waxaad samayn kartaa isbaddel adigoo taageera wax-baridda ilmahaaga ee dugsiga iyo ku caawintooda inay guriga wax ku bartaan.

Waxaad u malayn kartaa in xisaabta uu ilmahaagu dugsiga ku barto inay ka duwan tahay sidii wax lagu soo baray, si kastaba ha ahaatee, waxaad weli siyaabo badan u taageeri kartaa ilmahaaga.

Buug-yarahan wuxuu bixinayaa fikrado aad ilmahaaga kula sahmin karto xisaabta oo uu ku baranayo asagoo cayaaraya iyo nashaadyada qoyska ee maalin kasta.

Waxtar weyn bay u noqon kartaa inaad ilmahaaga ka qaybgeliso nashaadyadan oo kale luqaddooda kowaad, iyo Ingiriisiga haddii aad ku hadli karto.

Macalinka Ilmahaaga

Macalinka ilmahaagu wuxuu talooyin kaa siin karaa sidaad u caawin lahayd xirfadaha xisaabta ee ilmahaaga. Mowduucyada qaarkood waxaad kala hadli kartaa macalinka kuwaas oo ay ka midka yihiin:

- Heerka wax-qabadka ilmahaaga ee howlaha xisaabta.
- Hadafyada uu ilmahaagu u shaqaynayo inuu ka gaaro xagga xisaabta, iyo sida aad u taageeri karto ilmahaaga inuu arimahaas gaaro.
- Xeeladaha aad isticmaali karto si aad ilmahaaga u caawiso xagga meelaha ku adag asaga ama ayada.

Qalabyada Intarneedka

Website-ka cusub new *Connect-Primary* ee Dowladda Victoria ayaa sahla si aad ula xiriirto qalabyada wax-barasho ee kombiyuutarkaaga guriga, kombiyuutarka maktabadda degaanka, ama dugsigaaga.

Ka eeg website-ka *Connect-Primary* oo loogu talagalay ardayda dugsiga hoose oo ah:

<http://www.education.vic.gov.au/primary>

Website-ka *Connect-Primary* waxaa hubiyey macalimiinta si loo hubiyo inuu ku habboon yahay inay isticmaali karaan carruurta.

Xusuuso, hadda aad gasho website-yada kale aan ku qornayn Website-ka *Connect-Primary*, xagga ammaanka darteed, waa inaad intarneedka ku siin faahfaahinta shaqsiyada, sida magacaaga ama magaca ilmahaaga oo dhammaystiran, dugsiga, lambarka taleefanka ama cinwaanka cid kasta oo aadan garanayn.

Ultranet waa nadaam intarneed ah oo cusub kaas oo ku siin kara macluumaadka ku saabsan wax-baridda ilmahaaga ee dugsiga. Waa website dowlad-goboleedka oo dhan ah, ammaan ah kaas oo ardayda oo dhan, waalidiinta iyo macalimiintuba ay ka heli karaan intarneedka. Ka eeg website-ka *Ultranet* oo ah:

www.education.vic.gov.au/about/directions/ultranet/benefits/parents.htm

Dukaan matelida ciyaar ahaan

- Soo ururi cunto iyo alaabta cuntada laga sameeyo qiimona u same kuna dheji.
- Ka hadal sidaan uga bixino inagoo isticmaaleyna lacagta warqada ah iyo gadaadiicda/googa'a alaabta.
- Isticmaal lacagta lagu ciyaaro si aad uga soo iibsato una gado alaabta dukaanka.
- Dalbo alaabta cuntada ah xajmi ahaan (ta ugu dheer ilaa ka ugu gaaban) ama kharash ahaan (ka ugu qaalisan ilaa ka ugu raqiisan).
- Bar miisaamada jikada dukaanka si aad u miisaanto cuntooyinka qaar sida sanduuq caleenta shaaha ama xirmo bariis ah kuna dalbo alaabta culeyskooda.

Ciyaarida cayaaraha

- Ciyaar ciyaaro si aad u garato qaababka, lambarada iyo siday isu raacsan yihiin.
- Laadhuudu waa wax ku darida ururinta alaabta lagu ciyaaro oo aad u weyn. Rid laadhuuda oo dheh, samee ama qor lambarada soo baxa. Rid laba laadhuu ka dibna isku dey lambarada si aad u hesho wadarta.
- Kula ciyaar ciyaarta lambarada ee internetka ilmahaaga. Iskuday website kan: <http://www.abc.net.au/countusin/>

Sameynta qaabab wada socda

Garashada iyo sameynta qaabab wada socda waa u muhiim xirfada xisaabta ee sahaminta lambarada, qaababka iyo waxyaalaha laba isle'eg u qaybsami kara.

- Garo oo sharax qaababka muuqaalka ah ee dharka, warqadaha wax lagu duubo, alaabta wax lagu kariyo, kaadhadhka iyo alaabta guriga.
- Isticmaal biinanka dharka oo midabo leh, loox go'an, kuul ama fargeeto, qaado, iyo midi si aad u bilowdo qaabka ilmahaaga si uu u sii wado. Tusaale ahaan, casaan, buluug, caddaan, casaan, buluug, caddaan.
- Dhiirrigeli ilmahaaga inuu wax sawiro, hal abuur iyo inay sharxaan qaababkooda. U isticmaal iyaga xaddad ahaan ama kaadhadhka salaanta ama alaabta dushooda.

Cabiraada alaabta

- Isticmaal shaxda cabiraada derbiga si aad ugu cabirto dhererka dadka ee qoyskaaga.
- U jar go' xadhig ah ilmahaaga, dherer kastaa wuu na anfacayaa. Isticmaal xadhiga si aad ugu sharaxdo alaabta gurigaaga taal si aad u ogaatid waxa ka dheer ama ka gaaban 'xadhigaaga cabiraada'. Weydii ilmahaaga inuu garto wixii isku dherer ah.
- Sahami siyaalo kale oo cabiraad adoo isticmaalaya koob, joog qaado, ulaha jalaatada la geliyo, raadka ama dhererka gacanta.
- Dhis minaarad loox ah oo ka dheer alaabta ciyaarta ee aad ka hesho. Weydii ilmahaagu inuu tiro tirade loox ee lagu cabirayo dherarka munaarada.

Aada ugaarsiga lambarada

- Ilmahaaga iyo adigu raadiya lambarada idinku hareeraysan, tusaale lambarada guryaha, jadwalka taariikhda.
- Eeg oo dheh lambarada ku yaal baabuurta taarikadooda, calaamadaha, iyo jadwalka taariikhda, wargeyska, buugta alaabta dugaamada laga gato, calaamadaha xawaaraha, lambarada guriga.
- Isticmaal lambaro kala duwan meeshii bilowga ahaan ee carbinta lambarada, tusaale ka bilow tirinta 6 ama 10. Weydii ilmahaaga inuu u tiriyo hore iyo gadaal. Weydii lambarkee baa ka horeeya ama lambarkeebaa ka danbeeya.
- Garo lambarada ku yaal xisaabiyaha. Ka isticmaal xisaabiyaha internetka ee hadlaya <http://pbskids.org/cyberchase/games/calculator/calculator.swf>

Isticmaalida kaadhadhka ciyaarta

- Ciyaar adoo la doonanaya ciyaaraha lambarada kaadhadhka ciyaarta.
- U dhig kaadhadhka si isku xigta adoo ka bilaabaya ka ugu weyn ilaa ka ugu yar adoo tirinaya qaababka (hearts, spades) ama isticmaalaya lambarada kaadhadhka ku yaal.

Adoo weydiinaya su'aalo si aad u baadho

Weydii ilmahaaga su'aalo si aad u dhiirigeliso iyaga inay baadhaan xisaabta.

Qaabab noocee ayaad arki kartaa...?

Sidee baan u cabiri karnaa...?

Sidee baan ku heli karnaa badh...?

Waa maxay sida ugu wanaagsan ee loo qaybsan karaa...?

U bedelida xisaabta sheeko

U bedel dhacdooyinka maalin laha ah ama alaabta sheeko xisaab ah. Kuwan waxaa ka mid ah ka hadlida:

- Tirinta miraha ku jira baaquliga miraha
- U jarida miraha lix go'
- Tirinta inta dad ah ee ku safraya gaadhiga ama baska.

Ku dhiirigeli ilmahaaga inuu sawiro iyo inuu ka hadlo wax ku saabsan dhawr alaabo ah ee sawirada ay sawireen. U qor ilmahaaga fikradihiisa sheeko ahaan. Halkan waxaa ah waxoogaa tusaalooyin ah:

- Waxaa ku jira shan xabbo oo miro ah madiibada. Saddex waa tufaax iyo labana waa moos.
- Boostadeyda qalimaanta waxaa ku jira afar shay. Hal qalin qori oo cad, hal qalin qori oo buluug ah iyo laba qalin qori oo cagaar ah.

La dhaqaaqida xisaabta

Fikradahan waxay isticmaalaan dhaqdhaqaaqa jidhka, maqlida codka, isticmaalida indhaha iyo ku dareemida gacmaha si aad u barato tirinta.

Intee tallaabo ayey qaadanaysaa in lagu gaadho..?

Intee jeer baad taaban kartaa buufinka ka hor intuusan dhulka taaban?

Intee ayey kugu qaadanaysaa inaad ka boodboodo..?

Xoogga saar tirinta

Tirintu waa khibradaha ugu horeeya ee xisaabta ee carruurta yar-yar. Barashada erayada wax tirinta badanaa waxay ku bilowdaan heestaad ugu jeceshahay ama waxyaalaha isku sida u dhawaaqa, iyo ku celcelinta magacyada lambarada.

Isla marka tirinta carruurtu ay horumarto, waxay gelaan xirfado cusub oo xisaabeed.

Isla markay carruurtu u guuraan tirada ururinta alaabta waxay bilaabaan inay ku xiriiriyaan shey kasta hal magac oo lambar. Bilow ahaan, ku dhiirigeli ilmahaaga inuu taabto shey kasta isla markay yiraahdaan magaca lambarka ee u dhigta,

Carruurtu waxay bilaabi doonaan u tirinta alaabta koox-koox, tusaale ahaan, faraha gacmaha iyo kuwa lugaha, badhamada dharkooda, jaranjarooyinka guriga ama alaabta ay ku ciyaaraan.

Markaad bilaabaysid tirinta koox alaab ah, waxaa laga yaabaa inay carruurtu u habeeyso alaabta si isku xigta si ay u caawiso. Ka dib ayey bilaabi doonaan inay bilaabaan tirinta shey kasta si ay u helaan wadarta.

Carruurta qaarkood waxay u baahan doonaan inay ku celiyaan tirada alaabta haddii sii loo habeeyey la bedelay, sida looxaanta waxay ku jiraan saf haddana waa koox-koox. Tani waxay noqon kartaa wax fiican in la sahmiyo fikrada in lambarka ugu danbeeyaa ee la tiriye uu leeyahay inta ka midka ah kooxda.

Carruurtu waxay u baahan yihiin khibrado badan oo ah sameynta, tirinta, sawirida iyo ka hadlida lambarada.

Samee waxyaalo isku xigga ilmahaaga adoo sharxaya sida lambarada iyo tirintu ay uga midka yihiin nolol maalmeedka.

Ma ku dayday fikradahaan tirinta ah guriga?

- Tiri noocyada cuntada marka lagu rido trolley – ga ama lagugu furfuro guriga.
- Tiri mar kasta oo la tuuro kubada markaad ciyaar ciyaareyso.
- Tiri talaabooyinka aad u qaadeyso xagga sanduuqa waraqadaha, albaabka hore, xadhiga dharka.
- Ururi oo tiri waxyaalaha sida alaabta lagu ciyaaro, aleesha, kuusha.
- Tiri maalmaha jadwalka taariikhda. Tiri maalmaha ka sokeeya dhacdo khaas ah.